

ki, hogy annak a csapatnak legyen valami az élén, ami az egységet ábrázolja. Az állatnak talán nincs semmi énje, mert egyszerű és mert csak egyetlen lehetőségét éli; de minél bonyolultabbak vagyunk, annál inkább kell magunkban érvényesíteni ezt az Ént és annál magasabbra emelni: vigyázat, ez vagyok Én." Az író éppen ezt a tételt érzékelteti kísérteties meggyőző erővel, meglátva és megláttatva velünk, hogy minden egyéni életben mennyi lehetséges, rudimenter életforma lappang, s viaskodik egymással. Minden élet tényleges megvalósulásában végtelen változatu lehetne a külső körülmények, a környezeti tényezők adottságaihoz képest. És mert minden mindennapi élet ezernyi lehetőséget rejteget magában, s mert ember és ember között az életazonosságok — és lehetőségek láthatatlan hálózata szövődik; ezért vagyunk lelki, emberségi mivoltunk mélyén rokonok. Így kristályosodik ki a gomolyból valami ősi, eredendő embersolidaritás; a mindnyájunkban rejlő közös életlehetőségek szimfóniája. S mert így van, mert minden élet végtelen, lehetőségeiben és változataiban határtalan, ezért oly izgalmasan érdekes és rejtelmes a mégoly mindennapi élet.

Az író megjárta a pszichoanalízis iskoláját, de ezzel még keveset mondtunk. A művész teremtő készsége éppen ott nyilatkozik meg, hogy a modern léleklátás érvényét az életábrázolás fölényes erejével, az átélés elemi közvetlenségével pecsételi meg. Csapek életrajzi vallomása a leghatásosabb s egyben a legművészebb tanuságtétel a pszichoanalízis emberlátó tanítása mellett; de a könyvet el kell olvasni, hogy élvezni és értékelni tudjuk emberátvilágító mélységét és finomságát.

(Neufeld Béla)

TAMAS MIHÁLY: SZIKLAN CSERJE. (Tátra-kiadás. Pozsony, 1937)

Ez a novellás kötet egy cseszlovákiai magyar író munkásságának keresztmetszetét mutatja. Tamás Mihály legjobb elbeszéléseiből, jellegzetes rajzaiból fűzte össze ezt az antológiát. Valljuk be tüstént: szerencsés kézzel. Olyannyira, hogy csak az író előnyös oldalait látjuk belőle. De amint végigolvassuk, rátalálunk az izeire, az egyfajta gyümölcs ízárnyalataira. Almák, ugy-e? Igen almák; az egyik pirosabb, mint a másik, ez itt hamvas, a szomszédját már megtörölték s csillog, mint a kofa kosarának tetején, kikészítve, szemrevaló csillámmal. Mind csupa alma; a föld, a mi földünk termése, melynek minden folyamatát átéltük, attól a pillanattól kezdve, ahogy virágba borul, egészen addig, amikor éretten-ernyedten reánk mosolyog a vastag szeptemberi esőcsöppek alól. Az almafa itt van a házunk előtt, évek mulnak el s nincs más élményünk a természetből, a fák világából, mint ez a régi, ismerős almafa, mely alatt már a nagyapánk is sóhajtozott este. S lenézzük ezt a szelid, egyszerű s izeiben is hűvös borral borzongató almafát, más és színesebb, messziről harsanó élet-kalandok ragadnak el, hogy aztán visszatérjünk ismét hozzá, mint egy bölcs mondással az élet egyszerű, kikerülhetetlen okos iramához.

Tamás Mihály novelláiból így kapjuk az élet, a mindennapi élet közvetlen s egyszerű alma-izeit. A rövid, nem is nagyon csattanókkal végződő, tömör realista elbeszélés, a pontos pasztellszerű rajz, kissé elmosódó háttérrel, de igen határozott vonásokkal az előtérben álló alakokról: ez a Tamás Mihály igazi műfaja. Ebben a keretben elmondja az író azt, ami a szívéen fekszik, minden mesterkedés és cifraság nélkül. Sem az irrealitások mesevilágát nem találod itt, sem a leírások megejtő bőségét, még a balladás hangulatok igézetes hegedűszava sem árad a Tamás-féle novellákból. Az élet, a mindennapi élet eseményei vonulnak el

csupán előtted. Képek, sőt fotográfiák ezek, finom igazi fényképek, melyek láttán azonban lassan mégis megfog valami hangulat s életed egy részlete, melyről így nem is tudtál, ennyire pontosan és kerekben, most kirajzolódik előtted. Az író csak egy mozzanatot rögzít le, egy mozzanatot, mely kézzelfogható dolgok között illant el velünk az ismert s mégis végtelen időben. Semmi érzelmesség, semmi elvontság nincs itt s mégis tiszta és rangos irodalom ez, messze túl a szórakoztatásnak sajtó utján elkövetett divatos laposságaitól. Tamás apró prózája a jelenben tartja az olvasót, a jelenben és azt mondhatnók: déli világításban. Ez a szabályosan lüktető nyugodt létforma azonban néha szigetekkel telik meg, melyeken forró, váratlan kitörések lepik el az olvasót. De ez is csak az élet közelségének igazolása. E novellák alakjai mind élnek, mind ismerőseink. Péterfy Jenővel mondhatjuk, hogy „az egyszerű élet szépségének élénk érzetével“ hatnak reánk. A gyermekek, az író gyermekei, Mísu, a fiú s Juci, a leány, olyanok mintha bennük az ember létbeállítottsága nyilvánulna meg: korán kicsi korukban már, szinte ösztönösen és végtelen egyenes élelmességgel, az anyagi élet uralkodásának érzésével. Aztán ott van a falusi magyar élet, tempós magyar és ruszin parasztok mindennapja. Az író nem indokolja a cselekvésüket, csak elmondja, mit csinálnak, mint szólnak egymáshoz s a kép kerek és befejezett. De Tamás polgárjogot szerez a szlovenszkói magyar kisváros változott életének és alakjainak is. Nem sűriti a figurákat, nem festi a környezetet, csak kiemeli örök mozgulataival egyiküket-másikukat. Bő életérzéssel, az egészséges és épidegű ember mozgulataival csinálja ezt, a mozgulatokkal, melyek az élet mozgulatai s nem óhajtanak elkülönülve s elvágva tőle csak az alkotási gyakorlat mozgulataivá válni. Tamás Mihály a legegyszerűbb eszközökkel viszi az olvasót mondanivalója velejéhez, nem sejtet, hanem kifejti gondolatát, nem tűnődik s nem is firtat, de kimondja, mi történt.

Sajnáljuk ezért néha, mert úgy érezzük, sokszor adósunk marad. *Aratás* című rajza például az Alföldre aratni menő ruszinokról meg a ruszin leányokról, aki a szabály szerint esténként az intézővel hál (az öreg ruszin viszi hozzá, miután előbb felesége megfürdette), nem elégíti ki az olvasót. Várjuk a rajz emberibb s erkölcsi valóságyszerűségének drámai vonalait, lélektani sűritését, többet az anekdotánál, a sodrást, amit az író közben folyton éreztet, hogy most, most kezdi el. Nem, befejezi a vérbő szavak zajlását azzal, hogy Mihály, a leány-készítő béresgazda öt liter buzával többet kap kitűnő lányszerző érdemeiért az intézőtől. Igen, több igényességgel, mélyebb lélekrajzzal ebből a materiából az író nagyobb, jelentősebbet tudott volna csinálni.

Tamás Mihálynak nincsenek leírásai, csak egy-egy utaló jelzője van a tájról, meg az időről, amelyben az esemény lejátszódik, ép' annyit mond itt is, amennyi az olvasó számára elég, hogy bekapcsolódjon az író élményébe. De emellett persze epikai hitele csorbitatlan. Mint igazi, tősgyökeres realista, ismeri az arányt és a mértéket. Vannak elbeszélései, melyek arányosság és mértéktartás dolgában tökéletesek. (A *Gyermekek* című első ciklusban például) Ez a realizmus, anélkül, hogy határozott feladatot vállalna, a derűs, magabiztos egészségnek és munka örömeinek realizmusa. Egyenletes és higgadt formája mögött egyenletes és higgadt életszemlélet lappang, mely nem beszél, de minduntalan érezzük. Gondoljunk Gárdonyi és Tömörkény elbeszéléseire, Tömörkény rajzaira. Ugy tűnik fel, apró prózájában ezek voltak stílusképző hatással Tamás Mihályra. Igen, Tamás novellista gyakorlata nem merő átvétel, hanem egyéni kialakulás. Tamás a háború utáni tragikus realizmust képviseli

tulajdonképpen, ha alakító hajlamaival a háborúelőtti idillikus magyar realizmusban gyökerezik is. Mi ez a tragikus realizmus? A sujtott ember és a sujtott nép életérzése és életlátása, a régi törvényeitől eltérő naturalizmus újfajta magatartása. Nem fordul el attól, amit folyton maga előtt lát, reggeltől estig, egy életen át: a küzködő, sodródó, egymás közt és egymás ellen sistergő keserves életet. Ez az élet maga diktálja a módszert, nem engedi, hogy az író fátyolt borítson reája, szívárványt fessen föléje. Éber és becsületes küldetésre izgat. Tamás Mihály hiteles novellái a kisebbségi magyar élet tiszta mozaik-darabjainak tűnnek fel előttünk. A valóságról szóló látomással arra figyelmeztetnek minket, hogy e magyarság-rész szerveiben erős, kemény és konok életerő bontakozik. (*Szalatnai Rezső*)

MOLNÁR ANTAL: KODÁLY ZOLTÁN. (Népszerű Zenefüzetek 4. szám.)

A vaskorban, amiben élünk, különösen fontos az állandó seregszemle, a nyilvántartása azoknak, akik megmaradtak az emberi szellem élcsapatában, akik nem törődve a sötéttel, abban a biztos tudatban folytatják munkájukat, hogy művük nem vész el, még egy apokalipszisben sem. A zenei jövő építőmesterei közül magyar részről Bartók mellett Kodály Zoltán tartható számon a leginkább, akit, ha ellene a magyar hivatalos körök hadba is szálltak a minden ujitónak kijáró meggondolásokkal még nem is olyan régen, ma a külföldön elért nagy sikerek hatása alatt még a hivatalosság is magasrendű nemzeti értéknek tekint s a maga céljainak megfelelően bőségesen ki is aknáz. Ennek ellenére Kodály Zoltánt és műveit a Nyugat lényegileg még ma is jobban ismeri, mint szűkebb hazája, Vajjon kielégítő-e ebből a szempontból Molnár Antal füzete? Teljesen semmiesetre. Molnár Antal évtizedek óta szorgalmasan kutatja és ismereti — magyar vonatkozásban — a zenével, különösen a modern zenével kapcsolatos jelenségeket. S bár a forradalom után s annak első éveiben előtte is gyakran elhomályosult a tágabb láthatár, az utóbbi években szemlélete bővült s a szerkesztésében megjelenő Népszerű Zenefüzetek is egyetemesebb átfogásra készítetik. Spirituális szemléletét természetesen ma sem tagadja meg. Kodály művei pl. szerinte „gyakorlati szükség kényszere nélkül, magasabb metafizikai kényszerből“ születtek. Az ilyen metafizikumra fellebbező értelmezések — jólehet idegenek a népi zenekincsben gyökerező Kodályhoz — sűrűn ismétlődnek a füzetben. Az is ellentétben áll Kodály muzsikájának szemléletével, ahogyan egyes műveit a szavak és képek halmazával tulmagyarázza. Viszont emeljük ki a *Psalms* költői elemzését. A tanulmány az előbbiektől eltekintve úgy zenei, mint művelődéstörténeti szempontból értékes. Kiadós életrajzi adalékai főleg azok számára hasznosak, akik különben a maguk szemével nem tudnának olvasni a zenei életutjából. Helyesnek tartjuk Kodály nevelőhatásának erőteljes kihangsúlyozását s a számos idézet közlését Kodály esztétikai tanulmányaiból. Általában: sok az általános érvényű megállapítás Molnár írásában s ezért egyenesen bántóan hat az a pár hely, ahol régi magasságokba távolítja el a földtől Kodályt, illetve a művészetét, ártalmára annak a jövőbe mutató célnak, melyben minden szépet és nagyot óhajtó emberi akarat találkozik. (—r —ő)

UJ ERDÉLYI ANTOLÓGIA címen megjelent a fiatal erdélyi magyar irónemzedék bemutatkozó kötete Abafáy Gusztáv, Jancsó Elemér és I. Szemlér Ferenc szerkesztésében.